

บทวิจารณ์หนังสือ

Book Review

Relationships in the Organization of Knowledge. (2013)

Edited by: Carol A. Bean and Rebecca Green

Kluwer Academic Publisher

Dordrecht/Boston/London

ดร. มาลี กาบมาลา

Dr. Malee Kabmala

แนวทางการจัดระบบความรู้ (Knowledge organization approach) เป็นการศึกษ เพื่อจัดระเบียบโครงสร้างความรู้ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับแนวทาง (approach) และแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical framework) ของระบบการจัดระบบความรู้ (knowledge organization system) ทุกประเภทที่ใช้เป็นแบบแผน (Scheme) ของความรู้ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีของการจัดหมวดหมู่ (Classification theory) หรือการศึกษาความสัมพันธ์ทางความหมาย (Semantic relationship) เป็นต้น (Hjorland, 2008)

ระบบการจัดระบบความรู้ หมายถึงแบบแผน ทุกประเภทที่กำหนดขึ้นมาเพื่อช่วยสนับสนุนการจัดเก็บความรู้และค้นหาความรู้ ซึ่งสามารถพิจารณา 2 มุมมอง (1) มุมมองทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับการจัดระบบโครงสร้างหรือการจำแนกความรู้ที่มีอยู่ทั่วไป เช่น การจำแนกสรรพวิชาที่มีอยู่ในโลก การจำแนกหน่วยวิจัยที่มีการศึกษาในมหาวิทยาลัย การจำแนกหนังสือของห้องสมุดที่คำนึงถึงสรรพวิชาที่มีอยู่จริง เป็นต้น (2) มุมมองเฉพาะสาขานั้นจะใช้เป็นเครื่องมือสำหรับสื่อความหมาย (Semantic tools) โดยคำนึงถึงคำ

¹ รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาสารสนเทศและการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Associate Professor, Information and Communication Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

(Word) แนวคิด (concept) และความสัมพันธ์เชิงความหมาย (Semantic relation) ของความรู้ในแต่ละสาขาวิชา

หน้าที่ของระบบการจัดระบบความรู้ (1) ในแง่ของการจัดเก็บและค้นคืนสารสนเทศ ระบบการจัดระบบความรู้มีนัยเสมือนเป็นเครื่องมือที่มีคุณลักษณะเป็นภาษาตรรกะที่ช่วยในการจัดการและเข้าถึงเนื้อหา (Subject access) โดยเป็นภาษาควบคุม (Controlled vocabulary) ที่ประกอบไปด้วยคำศัพท์ (Vocabularies/terms) และไวยากรณ์ (Syntax) หรือกฎ (Rules) ที่ใช้ในการควบคุมเพื่อประโยชน์ในการกำหนดรูปแบบที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นในแง่ความหมายหรือรูปแบบของศัพท์ (2) ในแง่ของการจัดระบบความรู้มีขอบเขตครอบคลุมเครื่องมือจัดระบบความรู้ทุกประเภท ทั้งแบบแผนการจัดหมวดหมู่ (classification scheme) ศัพท์สัมพันธ์ (Thesauri) และแบบแผนที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดหรือศัพท์ของสาขาวิชาต่างๆ ได้แก่ ออนโทโลยี (Ontology) เครือข่ายความหมาย (Semantic network) เป็นต้น (Broughton, Hansson, Hjorland, & Lopez-Huertas, 2005; SKOS, 2008)

การจำแนกประเภทของระบบการจัดระบบความรู้ พิจารณาถึงโครงสร้างของระบบการจัดระบบความรู้ (Knowledge organization structure) NKOS (Networked knowledge organization systems/services) ได้จำแนกประเภทออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มที่แสดงรายการศัพท์ (Term list) ได้แก่ รายการหลักฐาน (Authority file) อภิธานศัพท์ (Glossary) พจนานุกรมทางภูมิศาสตร์ (Gazetteers) พจนานุกรมภาษา (Dictionary) (2) กลุ่มที่แสดงหมวดหมู่หรือประเภท (Classification and categorization) ได้แก่ หัวเรื่อง (Subject heading) แบบแผนการจัดหมวดหมู่ (Classification scheme) การจำแนกประเภทและอรรถาภิธาน (categorization and taxonomy) (3) กลุ่มที่แสดงความสัมพันธ์ (Relationship group) ได้แก่ ศัพท์สัมพันธ์ (Thesauri) เครือข่ายความหมาย (Semantic network) และออนโทโลยี (Ontology) (Si, Xu, & Chen, 2006; SKOS, 2006)

หนังสือ Relationships in the Organization of Knowledge มีความเกี่ยวข้องกับการจัดระบบความรู้และระบบการจัดระบบความรู้ บรรณาธิการโดย Carol A. Bean and Rebecca Green เนื้อหามีแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกทฤษฎีพื้นฐานของความสัมพันธ์ในการจัดระบบความรู้ ประกอบด้วยเนื้อหา 1-8 บท ส่วนที่ 2 ความสัมพันธ์ในระบบการจัดระบบ ประกอบด้วยเนื้อหา 9-14 บท ทุกบทมีการจัดเนื้อหาอย่างเป็นระบบ

โดยนำเสนอบทนำ บทสรุป และเอกสารอ้างอิง

บทที่ 1 Relationships in the Organization of Knowledge: An Overview เขียนโดย Rebecca Green ประกอบด้วยเนื้อหา คุณสมบัติพื้นฐานของความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ในการจัดระบบความรู้ ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางบรรณานุกรม ความสัมพันธ์แบบ Intratextual and intertextual ความสัมพันธ์เนื้อหาสาระ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง และวัตถุประสงค์ของความสัมพันธ์ในการจัดระบบความรู้

บทที่ 2 Bibliographic Relationships เขียนโดย Barbara B. Tillett ประกอบด้วยเนื้อหา การจัดทำรายการเป็นเครื่องมือชี้นำทรัพยากรในห้องสมุด หรือชี้แหล่งบรรณานุกรม ที่แสดงความสัมพันธ์กับทรัพยากร กฎการทำรายการและการกำหนดความสัมพันธ์ของการทำรายการแบบ Anglo-American การกำหนดอรรถาภิธาน (Taxonomy) 7 ประเภทของความสัมพันธ์บรรณานุกรม ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ในลักษณะลดหลั่นตามลำดับขั้น (Equivalence relationships) ระหว่างเอกสารต้นฉบับกับสำเนาของต้นฉบับ 2) ความสัมพันธ์แบบอนุพันธ์ (Derivative relationships) ระหว่างผลงานเดิมกับผลงานที่ถูกนำมาแก้ไขใหม่ 3) ความสัมพันธ์เชิงพรรณนา (Descriptive relations) ระหว่างรายการเอนทิตีของบรรณานุกรมกับการพรรณนา การวิจารณ์ การประเมิน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับการวิจารณ์ผลงาน 4) ความสัมพันธ์แบบ Whole-part เรียกว่า “ความสัมพันธ์แบบแนวดิ่ง” ในการลงรายการ UNIMARC หรือ “ความสัมพันธ์แบบขึ้นบันได” ระหว่างรายการเอนทิตีของบรรณานุกรมและองค์ประกอบบางส่วนของรายการเอนทิตี 5) ความสัมพันธ์แบบส่วนประกอบ (Accompanying relationships) ระหว่างรายการเอนทิตีของบรรณานุกรมกับวัสดุประกอบในผลงาน 6) ความสัมพันธ์ตามลำดับ (Sequential relationships) 7) ความสัมพันธ์ตามลักษณะที่ใช้ร่วมกัน (Shared characteristic relationships) ระหว่างรายการเอนทิตีของบรรณานุกรมที่ไม่สัมพันธ์กัน แต่มีผู้เขียนร่วมกัน ชื่อเรื่อง หัวเรื่อง หรือลักษณะอื่นๆ ที่เหมือนกัน นอกจากนี้ยังนำเสนอ IFLA Model คือ Functional Requirements for Bibliographic Records Model (FRBR) ความสัมพันธ์หลัก (Primary relationships) ความสัมพันธ์เนื้อหา (content relationship) ความสัมพันธ์แนวดิ่ง (Whole-part and part-to-part relationships) ความสัมพันธ์ตามคุณลักษณะที่ใช้ร่วมกัน และ Linking devices

บทที่ 3 Thesaural Relationships เขียนโดย Stella G. Dextre Clarke ประกอบด้วยเนื้อหาวัตถุประสงค์และการใช้ความสัมพันธ์ศัพท์สัมพันธ์ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในลักษณะลดหลั่นตามลำดับชั้น (Equivalentence relationship) ความเท่าเทียมกันบางส่วน (Partial equivalence) รูปแบบเกี่ยวกับภาษา (Dialectal forms) ความสัมพันธ์ลักษณะลดหลั่นตามลำดับชั้น (Hierarchical relationship) ความสัมพันธ์ในลักษณะข้องเกี่ยวกับกัน (Associative relationship) ความสัมพันธ์อื่นๆ

บทที่ 4 Standards for Relationships between Subject Indexing Terms เขียนโดย Jessica L. Milstead ประกอบด้วยเนื้อหา มาตรฐานที่ใช้ มาตรฐานสำหรับศัพท์สัมพันธ์ สถาบันมาตรฐานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (ANSI/NISO, 1994) องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (ISO, 1986) กระบวนการพัฒนามาตรฐาน ชนิดของความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์ลำดับชั้น ความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ศัพท์สัมพันธ์หลายภาษา คุณค่าของแต่ละชนิดความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ในอนาคต

บทที่ 5 Relationships in Multilingual Thesauri เขียนโดย Michele Hudon ประกอบด้วยเนื้อหาความหลากหลายภาษาในโลกสารสนเทศปัจจุบัน ศัพท์สัมพันธ์หลากหลายภาษา ความสัมพันธ์การผสมผสานภาษาในศัพท์สัมพันธ์หลากหลายภาษา ความสัมพันธ์ภาษาภายในของความเท่าเทียม, การรวมเข้าด้วยกันของความเกี่ยวข้องอื่น ๆ และความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างศัพท์สัมพันธ์หลากหลายภาษาโดยใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดทำ: การบูรณาการหรือการบำรุงรักษา

บทที่ 6 Relationships among Knowledge Structures: Vocabulary integration within a subject domain เขียนโดย Olivier Bodenreider and Carol A. Bean ประกอบด้วยเนื้อหา การรวบรวมคำศัพท์ทางการแพทย์ ได้แก่ หัวเรื่องการแพทย์ (MeSH), GALEN และ UMLS) คำพ้องความหมาย (Synonym) คำศัพท์และแนวคิด UMLS คำพ้องความหมาย ประเด็นการบูรณาการที่เกี่ยวข้องกับคำพ้อง ความสัมพันธ์ในลักษณะลดหลั่นตามลำดับชั้น UML Metathesaurus ธรรมชาติของความสัมพันธ์ในลักษณะลดหลั่นตามลำดับชั้น ประเด็นการบูรณาการความเกี่ยวข้องไปยังการลดหลั่นตามลำดับชั้น ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงอย่างชัดเจน

บทที่ 7 Relationships in Classificatory Structure and Meaning เขียนโดย Clare Beghol ประกอบด้วยเนื้อหา โครงสร้างและความหมายในระบบหมวดหมู่บรรณานุกรม ได้แก่ โครงสร้างความสัมพันธ์ในระบบหมวดหมู่บรรณานุกรม ความสัมพันธ์เชิงความหมายในระบบหมวดหมู่บรรณานุกรม ความสัมพันธ์ Parts and wholes: ความสัมพันธ์แบบสากล

บทที่ 8 Relevance Relationships เขียนโดย Carol A. Bean and Rebecca Green ประกอบด้วย เนื้อหา เรื่องทั่วไปและความสัมพันธ์กัน (Topicality and relevance) เรื่องทั่วไปที่เป็นเหมือนความสัมพันธ์ (Topicality as a relationship) ผู้ใช้และความต้องการสารสนเทศ (User and information needs) การสร้างตัวแทนเนื้อหาสาระ (Subject representation) ความสัมพันธ์และการอ้างถึง (Citation relationships) การสังเคราะห์ความรู้ (Knowledge synthesis) ประสบการณ์ที่สนับสนุน ได้แก่ ตัวแบบของความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์กันกับเรื่องทั่วไป ความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์เบื้องต้นในการค้นคืน

บทที่ 9 Relationships in Library of Congress Subject Headings เขียนโดย Lynn M. El-Hoshy ประกอบด้วยเนื้อหา โครงสร้างเอกสารอ้างอิงและเอกสาร สัญลักษณ์ความสัมพันธ์ในลักษณะเท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์ในลักษณะลดหลั่นตามลำดับชั้น (Hierarchical relationships) ความสัมพันธ์ในลักษณะข้องเกี่ยวกัน (Associative relationships) หมายเหตุ (Scope notes) ตัวเลขของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน การปรับปรุงโครงสร้างเอกสารอ้างอิงของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน

บทที่ 10 The Art and Architecture Thesaurus: Controlling Relationships through Rules and Structure เขียนโดย Pat Molholt ประกอบด้วยเนื้อหา ประวัติสังเขปของศัพท์สัมพันธ์ด้านศิลปะและสถาปัตยกรรม รายการคำอธิบายอย่างย่อของศัพท์สัมพันธ์ด้านศิลปะและสถาปัตยกรรม ได้แก่ การอธิบายโดยสรุป โครงสร้างของคำศัพท์ ความต้องการสำหรับความสัมพันธ์ในลักษณะข้องเกี่ยวกัน การค้นหากฎ ได้แก่ กระบวนการจัดกลุ่ม การเชื่อมโยงแบบ Whole/part บทบาทของหมายเหตุ (Scope notes) และผลของการเชื่อมโยงโครงสร้างคำศัพท์ รายการของการเชื่อมโยงอย่างมีแบบแผน ผลกระทบของผู้ใช้

บทที่ 11 Relationships in Medical Subject Headings (MeSH) เขียนโดย Stuart J. Nelson, W. Douglas Johnston, and Betsy L. Humphreys ประกอบด้วยเนื้อหา

ประวัติของหัวเรื่องทางการแพทย์ หัวเรื่องหลัก (main heading) คำขยาย (qualifier) แนวคิดเพิ่มเติม ประวัติการนำเสนอโครงสร้างหัวเรื่องทางการแพทย์ เป้าหมายของหัวเรื่องทางการแพทย์ ได้แก่ ความแตกต่างเชิงความหมาย การเข้าถึงได้ง่าย ศาสตร์ที่น่าเชื่อถือและทันสมัย ความเท่าเทียมกันและความสัมพันธ์แบบตัวแทนรายการคำศัพท์ และการจัดกลุ่มคำศัพท์หลัก ได้แก่ แนวคิด ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับคำศัพท์ ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดและคำศัพท์หลัก ความสัมพันธ์ของความเท่าเทียมกันด้วยการแทนที่ ความสัมพันธ์ระหว่างรายการคำศัพท์ และคำศัพท์ที่ใช้ ความสัมพันธ์แบบลำดับชั้นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 12 Lateral Relationships in Multicultural, Multilingual Databases in the Spiritual and Religious Domains: The OM Information Service เขียนโดย A. Neelamegham ประกอบด้วยเนื้อหาโครงสร้างและความสัมพันธ์ หลากหลายมิติในความเป็นสากลของเนื้อหาสาระ ความหลากหลายวัฒนธรรมและภาษาบริการสารสนเทศ ลักษณะและฐานข้อมูล การควบคุมคำศัพท์ ภาษาของการสกัดและการตั้งคำถาม ความสัมพันธ์ที่ใกล้เคียง (Lateral relationships) ความสัมพันธ์แบบแนวคิดภายในการสื่อสารวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

บทที่ 13 Relationships in Ranganathan's Colon Classification เขียนโดย M. P. Satija ประกอบด้วยเนื้อหา เนื้อหาสาระและชนิดของเนื้อหาสาระ ได้แก่ เนื้อหาสาระพื้นฐาน เนื้อหาสาระแบบผสม (Compound subjects) และเนื้อหาสาระแบบเชิงซ้อน (Complex subjects) วิธีการของการพัฒนาเนื้อหาสาระ เนื้อหาเฉพาะสาขาวิชา (Specialization Subjects) เนื้อหาสาระแบบบูรณาการ (Interdisciplinary Subjects) การสร้างเนื้อหาสาระแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary subjects) ความต่อเนื่องของการจัดลำดับเนื้อหาสาระพื้นฐาน (Sequence of basic subjects) การวิเคราะห์แง่มุมต่างๆ (Facet analysis) และแบบแผน APUPA

บทที่ 14 Relationships in the Dewey Decimal Classification System เขียนโดย Joan S. Mithhell ประกอบด้วยเนื้อหา การพัฒนาระบบการจัดหมวดหมู่ทศนิยมดิวอี้ (DDC) ความสัมพันธ์ในแบบแผนการจัดหมวดหมู่และตาราง ความสัมพันธ์ในลักษณะลดหลั่นตามลำดับชั้น ความสัมพันธ์ในลักษณะเท่าเทียมกันความสัมพันธ์ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในดัชนีสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ในคู่มือ ความสัมพันธ์ในการสังเคราะห์

สัญลักษณ์ ความสัมพันธ์ภายในและภายนอกสาขาวิชา โครงสร้างที่ยืดหยุ่น การประเมินความสัมพันธ์ในระบบ DDC

เอกสารอ้างอิง

- Bean, C.A. & Green, R, eds. (2013). **Relationships in the Organization of Knowledge**. London: Kluwer Academic Publisher.
- Broughton, V, Hansson, J., Hjørland, B., & Lopez-Huertas, M. J. (2005). Knowledge Organization. In L. Kajberg & L. Lorrington (Eds.). **European Curriculum Reflections on Library and Information Science Education, chapter 7 [Report of working group on LIS-education in Europe. Working seminar held in Copenhagen 11-12 August 2005 at the Royal School of Library and Information Science]**. (pp. 133-148). Copenhagen: Royal School of Library and Information Science.
- Hjørland, B. (2008). What is Knowledge Organization (KO)?. **Knowledge Organization**, 35(2/3), 86-101.
- SKOS. (2008). Knowledge organization system: An overview. **Systems of knowledge organization for digital I**